

EEEH Dergi

Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat

Sayı: 36

Şubat 2017

Editörler: Elif Emir Öksüz, Deniz Aydemir Döke.

Yazım Denetimi: Gülcan Altun, Pınar Yavuz.

Web Sorumlusu: Burak Sarı.

Ses Teknik Destek: Engin Albayrak.

Yayınlayan: Engelsiz Erişim Derneği.

İletişim Bilgileri:

Web: <http://eeeh.engelsizerisim.com>

E-posta: eeehdergi@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/eeehdergi

Twitter: www.twitter.com/eeehdergi

İçindekiler

İçindekiler	2
Editörden	3
Aira Gözlük Bir Devrim Yaratır mı Ne Dersiniz?.....	5
Bir Reklamın Düşündürdükleri	8
İyi ki Varız Biz.....	13
Sudan Çıkamayan Balık.....	16
Biz Kimiz?.....	21
Oidipus	22
Öteki den Bakışa Devam: Lacan II.....	25
İçimizdeki Parya	28
İyileştiremediklerinizden Bir Sitem.....	31
Umarsız Aşka Gazel	34

Editörden

Merhaba Değerli Okurlar,

Dile kolay tam üç yıl, durmadan dinlenmeden her ay konuk olduk dünyalarınıza. Bazen tarihe geçecek yazılar çıkardık, bazen sadece günü kurtardık; kimimiz içini döktü okuyucusuna, kimimiz hayallerini paylaştı köşesinde; kızdık öfkeden deliye döndük, neşelendik umutla aşkla dolduk; hep ama hep aynı şey için yandık kavrulduk: Eşit Erişilebilir Engelsiz Hayat.

Bu sayımızın açılışını Elif Emir Öksüz'ün teknoloji haberi gibi görünen, fakat bağımsızlık ve erişilebilirlik hakkında bazı tartışmaları ateşleyebilecek yazısıyla açıyoruz. Aira gözlük hakkında merak edilenler ve daha fazlası burada. Teknolojinin yarattığı ya da yaratamadığı devrimlerden bahsetmeye başlamışken şu popüler reklama değinmeden olmaz. Teknoloji körlere resim çizdirebilecek mi ya da resim çizmek şart mı? Hep sorular hep sorular... Acaba Pınar Yavuz bir cevap bulmuş mudur bu sorulara? Sevgi Mart bu ay engellilerin hayatın tam da içinde inadına var olduğunun altını çiziyor. Teknolojinin de olumlu etkileri göz ardı edilmemeli elbette. Efendim gelin biraz da zihnimizi yoralım, bazı önemli kavramları biraz deşelim biraz kurcalayalım. Mesela ayrımcılık ve damgalama tam olarak ne demek ya da kalıp yargılar ne anlama geliyor. Deniz Aydemir Döke örneklerle anlatıyor. Kavramlara girmişken “kör mü, görme engelli mi, özürlü mü” tartışmasına bir göz atmadan geçemeyiz. Konuk yazarımız Muzaffer Eskin, bu noktada imdadımıza yetişiyor. Körlükle ilgili düşüncelerimizi birkaç adım öteye taşımak için Meral Sözen'in yazısına konuk oluyoruz. Oidipus'un kör olması, gelecekte haber veren kâhinlerin körlüğü... Acaba tüm bunlar nasıl yorumlanabilir? Sahi nedir bu körlük? Kurtulamadığımız bir bela mı, bir ceza mı? Yoksa bir durum, bir duruş, bir oluş mu? Bahar Yavuz, bir gazete haberi üzerinden durumu ele alıyor bu ay. Bir derin tartışma da Eylem Yurtsever'den. Acaba kavramlar ya da roller gerçekten dışarıda mı yoksa aslında tam da içimizde mi? Keşfetmek için okumak şart. Gülcan Altun bu ay bize İstanbul Bağımsız Film Festivali'ni tanıttırması gibi yapıp, erişilebilirliğin unutulduğu, teması iyileştiren şeyler olarak belirlenen fakat engellileri iyileştiremeyen festivale haklı serzenişini dillendiriyor. Kapanışımızı bizi bahara ve mücadeleye hazırlayan Burak Sarı'nın yazısıyla yapıyoruz. Burak'a kulak verin ve içinize dolacak ılık bahar ve yaşama

sevincinin tadını çıkarın. Dördüncü yaşıma doğru ilerlerken bizimle olmaya da devam edin.

Aira Gözlük Bir Devrim Yarattır mı Ne Dersiniz?

Elif Emir Öksüz

elifemiroksuz@gmail.com

Sayı 36, Şubat 2017

Merhaba Değerli Okurlar,

Bu ay dergimizin tam üçüncü yaşını kutluyoruz. Bu güne kadar aralıksız devam edebilmemizin en büyük motivasyon kaynağı sizlersiniz. Gerek yorumlarınızla, gerekse konuk yazılarınızla bizlere ilginizi, sevginizi, beğeninizi ilettiğiniz için çok çok teşekkür ederim kendi adıma.

Bu ayki yazımda sizlere şu aralar oldukça popüler olan bir üründen bahsedeceğim, adı Aira. Bu ürün, temelde bir akıllı gözlük ve bir hizmet. Hatta Google gözlük ile eşleştirilebiliyor. Gözlüğün üzerinde bir kamera var, kemikten iletim yapan bir kulaklık sisteme dâhil, akıllı telefona kurulan bir de uygulama var. Görmeyen kişi, canlı desteğe ihtiyaç duyduğu anda, akıllı telefon uygulamasıyla, bir hizmet sağlayıcıya bağlanıyor. Hizmet sağlayan kişi, gözlüğün üzerindeki kameradan, görmeyen kişinin göremediğini görüp kulağına fısıldıyor. Hizmet veren kişiler gönüllü değil, eğitim almış profesyoneller. Aslında Be My Eyes gibi düşünün, fakat kamera ve kulaklık her an üzerinizde ve hattaki kişi bir gönüllü değil, sizin için çalışan bir profesyonel. Bu nedenle Aira kullanırken elleriniz serbest ve görüş açısı sizinkine oldukça yakın oluyor. Ayrıca, planınız yani paranız dâhilinde istediğiniz kadar uzun hizmet alabilirsiniz.

Sistemi hem ürün hem hizmet olarak almak durumundasınız. Yani gözlüğe para ödeyip ayrıca aylık kullanım ücreti veriyorsunuz. Şu an bir telefon operatörü üzerinden video bağlantısı sağlanıyor. Hizmet alabilmek için farklı paketler söz konusu. Yani aylık mesela 1 saatlik hizmet 30 lira, 5 saatlik hizmet 120 lira gibi. Fiyatlar oldukça pahalı. Şu an için 39 ile 199 dolar arasında değişiyor.

Bu sistemi geçen yaz katıldığım NFB konferansında görmüştüm. Açıkçası gülüp geçtim, pek şans vermedim. Sebeplerine birazdan geleceğim. Fakat önce neden bu konuda yazmaya karar verdiğimi açıklayayım. Geçen ay Orlando'da The Assistive Technology Industry Association (ATIA) konferansı ve Las Vegas'ta Consumer Electronics Show (CES) düzenlendi. Her ikisinin haber yazılarında da Aira var ve büyük övgüyle bahsediliyor. Ayrıca çevremde bir iki kişi Aira için beta kullanıcı oldu. Durum böyle olunca da, bu ürün ve hizmeti sizlerle paylaşmak ve biraz üzerine kafa yormak istedim. Sistemin çok pahalı olmasını ve kafamda uçuşan soruları bir kenara koyup önce olumlu yanlarını tartışmak istiyorum. Bazı durumlarda pekâlâ oldukça işlevsel olabilir. Düşünün markete girdiniz, dakikalarca bir görevliyi beklemektense, gözlüğün ucundaki kişinin yönlendirmeleriyle alacağınızı alıp çıkıp gidebilirsiniz. Önümüzdeki ay yine büyük bir konferansa gidiyorum. Hiçbir erişilebilirlik düzenlemesi yok. Mesela oturumlar arası salon değiştireceğimde hemen birine bağlansam, o da bana ne yöne gitmem gerektiğini söylese ne güzel olurdu benim için. Ders esnasında hocanın tahtaya yazdıklarını size okusa gözlüğün ucundaki kişi, ya da madem eğitilmişlermiş tahtaya çizilen şekilleri de betimlese, süper olmaz mı eğitim için? Kısacası birçok kullanım amacı düşünülebilir bu sistem için

Şimdi biraz sorgulamak istiyorum, neden bu ürünü ilk gördüğümde pek o kadar da heyecanlanmadığımı. Bir kere çok akla gelmeyecek acayip orijinal bir fikir değil. Yukarıda da söylediğim gibi Be my Eyes uygulamasının biraz değişiki. İkinci olarak fiyatı oldukça fazla. Fakat tüm bunların ötesinde, bir bağımsızlık timsali gibi pazarlanan bu ürünün aslında tam da harika bir sağlamlılık örneği olduğunu düşündüm. Neden mesela marketler erişilebilir değil ve ben başka birine kamerayla bağlanmak zorundayım? Ya da neden gideceğim konferansta en ufak bir erişilebilirlik düzenlemesi yok? Körleri ancak ve ancak görenlerin yardımıyla işlevselliğe kavuşturan bu ürün, körlerden de çok tepki çeker diye düşündüm. Fakat sanırım tam olarak öyle olmadı. İnsanlar heyecanla bekliyorlar, fiyatların düşmesini umuyorlar.

Öte yandan da acaba diyorum, ben mi abartıyorum. Mesela markete gidince şu anki şartlar altında yine birinden yardım almak gerekiyor veya ben konferansa gidince

gönüllü öğrencilerden yardım almak durumundayım. Onları beklemek yerine, parmağımın ucunda hemen ulaşabileceğim biri olsa da işim çabucak görülse fena mı olur? Yardıma muhtaç biri yerine, gözlüğün ucundaki birinden hizmet alan biri olarak görünsem daha iyi olmaz mı mesela?

Aslında biraz düşünüp biraz da dergideki arkadaşlarla yazıştıktan sonra, böyle bir ürünün sanırım en çok erişilebilirlik mücadelemize zarar vermesinden endişeleniyorum. Fiziken yanımıza birini vermenin mümkün olmadığı durumlarda, teknolojinin de yardımıyla sanal bir refakatçiyə bağlanıyoruz. Ya artık teknoloji devleri, sadece ve sadece bu sanal refakatçileri daha ucuz ve erişilebilir yapmaya odaklanırsa. Düşünsenize mesela ekran okuyucunuzun olmadığını ve Aira ile birine bağlanıp bilgisayarı öyle kullandığınızı. Bir sürü destek teknolojisi kullanıyoruz, bu anlamda neredeyse teknolojiye bağımlı olduğumu bile söyleyebilirim kendi adıma. Sanırım bu gözlük işinde, bir başka insana bağımlı hale gelmeyi kaldıramıyorum bir türlü. Yani teknoloji o kadar ilerledi, erişilebilirlik için o kadar mücadele verildi ve hala veriliyor. Geldiğimiz nokta refakatçiyi sanal hale getirmek mi? Aira veya benzeri hizmetler şu anki erişilebilirlik sorunlarına geçici çözümler üretebilir. Bir kütüphaneye girdiğimde aradığım kitabı bulmama, gecenin bir yarısı bilgisayar ekranı donduğunda ekranda yazanı okumama yarayabilir. Fakat bu bence bir erişilebilirlik devrimi değil, olsa olsa iyi bir telafi ürünü olabilir. Henüz gerçekten erişilebilir olmamış mekânlar, ürünler ya da etkinlikler ile başa çıkmak durumundaysak, Aira günü kurtarmamıza yarayabilir.

Siz ne dersiniz? Sizce bu tasarım biz körlerin işine gerçekten yarar mı yoksa var olan yetersizlikle ilgili önyargıları daha da pekiştirir mi? Peki ya erişilebilirlik mücadelemize etkisi nasıl olur? Fikirlerinizi bekliyorum.

Bir Reklamın Düşündürdükleri

Pınar Yavuz

pinyav@gmail.com

Sayı 36, Şubat 2017

Aşağıda okuyacağınız betimleme, Turkcell'in Engelsiz Eğitim programı kapsamında okullarda oluşturduğu teknoloji sınıflarının birkaç ay önce televizyon kanallarında yayınlanmaya başlayan reklamına ait.

Saatine bakan bir kadın bir kapının önünde bekliyor. Okuldan çıkan öğrencileri görüyoruz. Daha sonra kadın bahçeden içeri girerek okula doğru yürümeye başlıyor. Koridordaki sınıflardan birinin kapısında durup içeride kimse olup olmadığına bakıyor. Sonra bilgisayarlar bulunan bir laboratuvarın kapısına geliyor. İçeride bilgisayarlardan birinin karşısına oturmuş ve kulaklık takmış bir kız var. Kadın "Elif?" diyerek sesleniyor, kız kulaklıkları çıkarırken "anne?" diyor. Kadın içeri girip kızına doğru yürürken "kızım ne yapıyorsun burada, herkes çıktı" diyor, kız acele ile bilgisayarını kapatıyor ve "ödev yapıyorum" derken elindeki bir tomar kâğıdı hızlıca çantasına yerleştiriyor. Annesi yanına gelerek "hadi çıkalım ama geç oldu" diyor ve çantasını kızının omuzlarına takmasına yardım ediyor ve gülümsüyor.

Şimdi mekân ev. Elif, annesi bir koltukta oturmuş kitap okurken arkadan yaklaşarak annesinin gözlerini kapatıyor ve "ben kimim?" diye soruyor. Anne gülümseyerek "Elif?" diyor. Elif gülerken "bildin" diyor ve parmaklarını yavaşça dokunarak annesinin yüzünden ve saçlarından çekiyor.

Anneyi tekrar okula yürürken görüyoruz. Yine bilgisayar laboratuvarının kapısında duruyor. O esnada Elif yazıcının başında çıktı alıyor. Annesi "canım? diye seslenince, Elif telaşla kâğıdı yazıcıdan alarak arkasına doğru saklıyor ve "anne?" diyor. İkisi birlikte okuldan çıkarken anne "bu aralar dersler yoğun galiba, birkaç gündür geç çıkıyorsun da" diyor. Elif "ee bilmem" diyor.

Anne kızı asansörde görüyoruz. Elif annesinin saçlarını okşuyor ve “anne sen saçlarını mı kestirdin?” diye soruyor, anne “yoo” diyor.

Bir sonraki sahnede üzerinde mumlar olan beyaz bir pasta ile birisinin yürüdüğünü görüyoruz. Yuvarlak bir masa ve üzerinde ikramlar, çay ve tabaklar var. Anne masada oturuyor, masanın çevresinde ayakta duran diğer kişiler Elif, bir adam, bir kız, genç bir kadın ve bir erkek çocuk. Kadın mumları üflüyor ve alkışlar eşliğinde gülümseyerek çevresindekilere bakıyor.

Anneyi koltukta oturmuş elindeki hediye paketini açarken görüyoruz. Elif yanındaki koltuğa oturmuş bekliyor. Paket açılınca bir çerçeve çıkıyor. Çerçevenin içinde bilgisayarda çizilmiş ve kabartma çıktısı alınarak boyanmış ve üzerine anneme yazan bir kadın resmi çıkıyor. Anne çerçevedeki resme dokunuyor. “Elif” diyerek büyük şaşkınlıkla kızına bakıyor.

Bir sonraki sahnede, duran bir arabada annesi direksiyonda ve Elif yanındaki koltukta telefonla annesinin fotoğrafını çekiyor. Sonra Elif’in resmi hazırlama sürecini görüyoruz. Okuldaki bilgisayar laboratuvarında bilgisayar başında annesinin resmini dönüştürüp çıktısını alıyor, bu esnada annesinin yüzüne dokunduğu ve asansörde saçlarını okşadığı bölümler gösteriliyor. Ardından anneyi tekrar resme dokunurken görüyoruz ve Elif gülümseyerek “iyi ki doğdun annecim” diyor. Annesi “sen de kızım” diyor.

Reklamdaki tüm konuşmalar ekranın sağ alt köşesinde yer alan işaret dili tercümanı aracılığıyla işaret diline de çevriliyor.

Dış ses Turkcell projesi hakkında bilgi verirken ekranda Turkcell in oluşturduğu engelsiz eğitim sınıflarında bilgisayar başında ve destek teknolojilerini de kullanarak ders çalışan öğrenciler görüyoruz.

Editörümüz Elif benden reklamı betimlememi istediğinde hiçbirimiz kendimizi hararetle bir tartışmanın ortasında bulacağımızı düşünmemiştik. Bu tartışmadan bazı satırbaşlarını sizlerle de paylaşmak istedik.

Öncelikle arkadaşların hepsinin söylediği, betimlemeye kadar reklamla ilgili hiçbir fikirlerinin bulunmadığıydı. Körlerle ilgili bilgi veren bir reklamda dahi körlerin reklamı anlamasını sağlayacak sesli betimlemenin bulunmaması eksiklik olarak değerlendirildi. Üstelik işaret dili unutulmamışken.

Elif'in kör olduğunun nasıl anlaşıldığı soruldu. Gözlerinin sürekli kapalı olması kör olduğunu anlamamızı sağlıyor.

Bir diğer soru Elif'in baston kullanıp kullanmadığıydı. Elif hiçbir sahnede baston kullanmıyor ama reklamın başında anne okul kapısının önünde Elif'i beklediği sırada hayal meyal gösterilen birkaç öğrencinin de elinde baston yok. Çocuklar ya birbirinin koluna girmiş yürüyor ya da ebeveyninin elinden tutmuş gösteriliyor. Yani körler okulunda okuyan tek bir öğrencinin dahi elinde baston yok. Bastonun sağladığı bağımsız hareket ve güvenlik imkânları düşünüldüğünde Elif'in mutlaka baston kullanırken gösterilmesinin gerektiği vurgulandı. Hatta yok sayılmış olması kızgınlık da yarattı. Bunun nedenlerini yazarımız Deniz Aydemir Döke'nin Ocak 2015 tarihinde yayınlanan [Bastonun Gücü Adına](#) isimli yazısında bulabilirsiniz.

Grupta üzerinde en çok tartışılan noktaya geçmeden önce Turkcell'in görme engelli okullarındaki teknoloji sınıflarıyla ilgili web sitesinde verdiği bilgiyi buraya alıntılıdım: "Türkiye genelinde 16 görme engelli okulu vardır ve tüm bu okullarda teknoloji sınıfları Turkcell tarafından kurulmuştur. Öğrenciler için özel teknoloji ve yazılımlarla donatılmış bu sınıflarda, az gören öğrenciler öğretmenin akıllı tahtaya yazdığı yazıları önlerindeki bilgisayar ekranından, kendi görüş kapasitesine özel, dilediği büyüklük, renk ve kontrastta görebiliyorlar. Dilediği anda tahtayı önüne getiren, dilediği anda da masasına koyduğu kitabını görme durumuna uygun ayarlarda görebilmesini sağlayan sistem sayesinde az gören öğrenciler dersleri kolaylıkla takip edebiliyor. Hiç görmeyen öğrenciler ise klavyedeki tüm tuşları ve işlemleri seslendiren özel yazılım sayesinde

bilgisayarı rahatça kullanabiliyorlar. Ayrıca sınıflardaki sistem sayesinde öğrenciler kitaplarını okunabilir belgeye çevirebiliyor ve gerekirse MP3 ses formatına dönüştürüp farklı ortamlarda çalışma notu olarak da taşıyabiliyor. Bunun dışında görme engelli sınıflarında taratılan kitapların kabartma alfabe (Braille) ile basılarak çoğaltılmasını sağlayan yazıcılar yer alıyor. Sınıflarda ilave destek teknolojisi olarak yüksek çözünürlüklü video büyütücü sayesinde resimlerin, objelerin detaylı incelenebilmesi de sağlanmaktadır.”

Web sayfasında bu kadar ayrıntılı bahsedilen teknoloji sınıfının esas işlevleri reklamın odağında yer almıyordu. Bir başka deyişle bir körün internetten bilgi araştırması yaparken, ekran okuyucu kullanırken, matematik ya da coğrafya ödevi hazırlarken gösterilmesi yerine salt izleyicilerin duygularına hitap etmek için resim yapıp annesine hediye ederken gösterilmesi kimimizce sorunlu kimimizce önyargılı ya da eksik bir yaklaşım olarak değerlendirildi. Tabii pazarlamanın önemli bir aracı olan reklamlarda duygulara hitap edilmesi ne yeni bir yöntem ne de yalnızca engellilik söz konusu olduğunda kullanılıyor ama tartışmamızda bir arkadaşımızın söylediği şu cümle aslında rahatsızlığın nedenini anlatıyordu: “Reklam yayınlandıktan sonra, işyerinde herkes ağlayarak bana reklamı anlattı. Ancak, hepsinin sesinde acıma vardı”

Bir başka problem de var olduğu gösterilen teknolojinin gerçekte karşılığının olup olmadığı ile ilgiliydi. Burada yazarlarımızdan Engin Yılmaz’ın sözlerine kulak verelim:”Anlatılan şey gerçekçi mi, çok ciddi anlamda tartışılır. Elif belli ki, çaktırmadan annesinin yüzüne, saçlarına dokunuyor, onun resmini çekiyor, sonra bu resmi bir şekilde bilgisayarda düzenliyor, çıktısını alıyor, Piaf dediğimiz sistemle kabartılı hale getiriyor, boyuyor ve annesine veriyor. Eh! Ne var bunda süper diyeceksiniz değil mi? Sorun şu: Bir kör olarak Elif’in bilgisayarda resmi düzenleyebileceği bir yazılım yok. Bu resmi doğrudan Swell kâğıda çıkarıp Piaf ile kabarttı diyelim ki, GETEM’de sürekli bu aleti efektif biçimde kullanıyoruz, insan resimlerini öyle anlaşılacak detayda kabartabilme gibi bir yeteneği yok. Piaf denen şey aslında özel bir ısıtıcı. Swell denen üzeri özel bir madde ile kaplı kâğıda bilgisayardan bir şeyi çıkardığınızda, bunu o aletten geçirirseniz, dokunsal hale getiriyor. Gerçekten büyüleyici bir sistem. Özellikle,

geometrik şekiller, figürler, haritalar logolar hazırlamak için önemli bir açığımızı kapatıyor bizim. Hatta bu aralar benzer işleri Braille yazıcılardan da yapabilen bir yazılımı test ediyoruz ve EEEH dergi logosu gibi şeylerin dokunsal basımından çok olumlu sonuçlar elde ettik. Gel gelelim insan resmi tarzı şeyleri bunda kabarttığınızda, ciddi sıkıntılar yaşanıyor ve dokunarak o resmi anlamamız, üzerinde işlem yapmanız öyle pek mümkün değil. Eğer Elif hiç teknoloji kullanmadan annesinin resmini Eşref Armağan gibi yapsaydı, çok daha gerçekçi olacaktı. Sanki şu anki teknolojik sınıflarda, bir kör tek başına resmi düzenliyor, çıkarabiliyor ve kabartıyor gibi bir umut veriyor film, velhasıl, burası o kadar doğru mu, biraz düşünelim.”

Ben, gerçekten istendiğinde hem mesajı ileten, hem de duygulara hitap eden dolayısıyla akılda kalıcı reklamların yapılabileceğine inanıyorum. Mesela, körlerin gerekli destek teknolojileri ile neler yapabileceğini bilmeyen insanların düştüğü komik durumlar üzerinden neşeli ve mizahi bir senaryo yaratıcı bir ekibin elinden rahatlıkla çıkabilirdi. Ya da GETEM ve Türk Telekom işbirliği ile hazırlanmış olan ve sesli kitap ile telefon kütüphanesi projesi hakkında bilgi veren reklamı hatırlayın. Körlerin yararlanacağı bu sistem duygusallığa yer vermeksizin çok güzel bir kurguyla aktarılmıştı ve üzerinden yıllar geçmesine rağmen hala pek çok insan tarafından ayrıntılarıyla hatırlanıyor.

Dezavantajlı grupların bilgi ve becerilerini geliştirme imkânı veren bu tür projelerin hayata geçirilmesi önemli; bu projelerin tanıtım çalışmalarının da destek verilen alana katkı sunmaya devam eder nitelikte olması dileğiyle.

Reklamın linkine aşağıdan ulaşabilirsiniz:

<https://www.youtube.com/watch?v=l8Ug-dbQcZQ>

İyi ki Varız Biz

Sevgi Mart

sevgi.mart@gmail.com

Sayı 36, Şubat 2017

İyi ki doğduk biz; iyi ki varız biz. Üçüncü yaşımız hepimize kutlu olsun. Yazı da yazabiliyoruz; kimseden yardım almadan dergi de çıkarabiliyoruz. Biz hangi gezegenden geldik dersiniz arkadaşlar.

Ben dergimize sonradan dâhil oldum. Birkaç aylık bir geçmişim var. Ancak; dergimizin muhteşem bir yazı arşivi var. Üstelik bu insanlar, yazılarını yazarken, inanması zor ama hiç kimseden yardım almamışlar. Bilgisayarlarını açmışlar, yazı yazacakları programı bulmuşlar, klavyede tuşlara basıp yazılarını yazmışlar, e-posta ile birbirlerine gönderip okutmuşlar, değerlendirip yanlış gördükleri yerlerini düzeltmişler, birbirlerine önerilerde bulunmuşlar. Yazılar oluşunca da web sayfasına yükleyip dergiyi çıkarmışlar. Üstelik bununla da kalmayıp yazdıklarını, sosyal medyada paylaşmışlar. Şimdi bunları ben de yapabiliyorum. Ama düşünüyorum, ben dünyalıyım. Bu gezegenin en güzel ülkesinde doğdum. Bu gezegenin koşullarına göre büyüdüm. Bu gezegenin havasını soludum, suyundan içtim, yiyeceklerinden yedim. Peki, tüm bunları nasıl yapabildim?

Şimdi diyeceksiniz ki “Bu ne saçmıyor böyle?” Yakınlarda çıkan bir iletişim şirketi reklamından sonra, toplumun küçük bir kesimini oluşturan, işyeri arkadaşlarım ve adliye personelinden gelen tepkilerden sonra; bunları yazmak geldi aklıma.

İnsanlar, engellilerin kendi başlarına bir şeyler yapmalarını halen kabullenemiyor. Halen, bir şeyler başarmış engelliler, onlar için, farklı bir gezegenden gelen yaratıklar olarak görülüyor. Anılan reklamda, küçük kız çocuğu annesinin kabartma baskı fotoğrafını alıp; parmaklarına sürdüğü boyalarla yüzünü boyuyordu. İnsanlar ise, bu durumu, imkânsızın ötesinde bir şeyler başarmış gibi değerlendiriyorlar. Oysa gelişen teknoloji, var olan imkânlar, bu imkânlara ulaşımın kolaylaşması, en önemlisi de bazı işleri, bazı insanların

farklı araç gereçle çok rahat yapabilecek olma durumu, insanlar için, halen kabul edilebilir bir olgu değil.

Bu dergimizin yazarları arasında, birçok farklı meslek grubundan arkadaşımız var. Günlük hayatlarında yapmak zorunda oldukları pek çok işleri var. Kimimiz ders anlatıyor; kimimiz ödev hazırlıyor; kimimiz benim gibi, o adliye senin bu adliye benim koşturuyor. Peki, biz tüm bunları nasıl yapıyoruz. Yukarıda da söyledim; bizler, başka bir gezegenden falan gelmedik. Sadece, teknolojinin ilerlemesi ile bize sunulan imkânları kullanmayı biliyoruz. Hepimizin bilgisayarında ekran okuma programları var. Hepimiz, beyaz baston kullanmaktan utanmıyoruz. Hepimiz navigasyon programlarından yardım alıyoruz. Cep telefonlarımızı, sadece “Alo” demek için kullanmıyor; birçok özelliğinden faydalanıyoruz. Bir başkasına muhtaç olarak yaşamayı kabullenilemez görüyoruz. Çünkü her şeye rağmen “Biz de varız.” demeyi biliyoruz.

Peki, toplumun bu bakış açısına sahip olmasında bizim hiç dahlimiz yok mu? Bence var. Çuvaldızı başkasına batırırken; iğneyi de kendimize batırmayı bilmeliyiz arkadaşlar. Zira toplum, yaşayan bir varlıksa ve yaşadığı kadar öğrenebiliyorsa, bizler de kendi durumumuzu, bu topluma öğretmeliyiz; diye düşünüyorum.

Siz hiç bir engelliler gününde, önünde ekran okuma programı yüklü bilgisayarıyla yazı yazan bir görme engelli gördünüz mü? Hiç cep telefonundaki navigasyon programından yönleri bulup; elinde beyaz bastonu ile yürüyen bir görme engelli ile röportaja rastladınız mı? Tekerlekli sandalyesi ile duruşmaya giren bir avukatın bir günü anlatıldı mı? Bir işitme engelli öğretmenin, okulunda bir günü gözlemlendi mi? Hepsine kocaman bir “Hayır.”

Peki, ne yapıldı? Halk oyunları oynayan zihinsel engelli arkadaşlarımız gösterildi. El işi yapan işitme engelli arkadaşlarımız lanse edildi. Şarkı söyleyen görme engelli arkadaşlarımızla röportaj yapıldı. Toplum zannetti ki; bir birey engelli ise, yapabileceği en iyi işler bunlardır. Onun okula gitmesi, bir bölüm bitirip; bitirdiği bölümle ilgili bir iş yapması mümkün görülmedi. Geçen yazımda da bahsettim; toplum, görme engelli bir

avukat gördüğü zaman dehşete kapıldı. İşitme engelli bir öğretmenle nasıl konuşacağını bilemedi. Tekerlekli sandalye ile işe gelen birisine, nasıl davranması gerektiğini öğrenemedi. Halen beyaz bastonunu eline alıp; yürüyüşe çıkan görme engelli sayısı; ülkemizdeki görme engellilerin sayısına eşit değil. Burada bir özeleştiriyi yapacağım. Ben de çok büyük yaşlara kadar, tek başıma beyaz bastonla dışarı çıkmadım. Şimdi hem aileme hem kendime kızıyorum. Kaldırımlar, tekerlekli sandalye ile dolaşan arkadaşlarımız için uygun değil. Çünkü yakın zamana kadar, bu ülkede tekerlekli sandalye ile dolaşabilecek insanlar olduğunun farkına varılmadı. Hiçbir yerde, işaret dili bilen personel yok. Çünkü bunun ihtiyaç olduğu düşünülmedi.

Çizdiğimiz bu çerçevede de görülüyor ki; tek suçlu diğerleri değil. Bizler de kendimizi anlatamadığımız için hatalıyız. Hep söylüyorum ve söylemeye de devam edeceğim; elimizi taşın altına koymalıyız arkadaşlar. Bu işin başka yolu yok. Onlar bizi kabul etmiyorsa, biz kendimizi zorla kabul ettirmeliyiz. Doğru yerlerde, doğru ifadelerle, kendimizi anlatmayı başarabilmeliyiz. Acındırarak değil; inandırarak ve yüksek seslerle “Biz de varız.” demeliyiz. Bunu yaparken, “Devlet, engellilere şunu da yapsın, bunu da yapsın, aslında biz bu avantajı da hak ediyoruz.” şeklinde değil; “Sen devlet olarak; diğer tüm vatandaşlarına da yaptığın gibi; bana emek verdin, beni açtığın okullarda okuttun, benim eğitim alabilmem için, öğretmen görevlendirdin, sıra tahsis ettin, şimdi de benim, senden aldıklarımı sana verme zamanım geldi; tıpkı, ülkesini seven her insan gibi. Bana gerekli imkânları sağla ki benim iş gücümde faydalan. Aslında sen bana uygun donanımlı bilgisayar verirsen, yazılarını yazabilirim. Uygun rampayı koyarsan, duruşmalara girip; senin vatandaşlarının haklarını savunabilirim. Benim işaretlerimden anlayan personel bulundurursan; derdimi çabukça anlatır; bana verilen görevi gereği gibi yerine getirebilirim.” tarzında yaklaşmalıyız. Çünkü önce biz kabullenmeliyiz ki bu ülkede yaşayan, 79 milyon insandan hiç bir farkımız yok. Böylece, haklılığımızı daha çabuk ve etkin biçimde anlatabiliriz diye düşünüyorum. Hepimize kolay gelsin.

Sudan Çıkamayan Balık

Deniz Aydemir Döke

daydemird@gmail.com

Sayı 36, Şubat 2017

Merhaba sevgili okurlar, sizlerle EEEH dergiyle buluşmaya başladığımızdan beri üç yıl geçtiğine inanmadım. 36 aydır sizinle hayatı paylaşıyoruz. Nice yaşlarımızda daha eşit engelsiz ve erişilebilir hayatları paylaşmayı diliyorum. Bu ay sizlerle kültürün etkisiyle oluşan basmakalıp yargılar, damgalama ve ayrımcılık ile ilgili bir yazı paylaşacağım.

Kültür, bir grup tarafından paylaşılan ve nesiller boyu aktarılan, grubun hayatta kalmasını, hayata anlam vermesini, mutluluk ve iyi olma halini tanımlayan kendine özgü bilgi ve anlam sistemi olarak tanımlanmış (Matsumoto & Juang, 2013, akt Whitley & Kite 2016). Bu, adına kültür dediğimiz geniş kavram, içinde o grubun değerler, davranışlar, tutumlar ve görüşlerle ilgili inançlarını taşıyor ve böylece damgalama ve basmakalıp yargıların da temelini oluşturuyor (Whitley & Kite 2016). Yani kültür değerlerden davranışlara kadar neyin normal olup olmadığını belirliyor. İçinde bulunduğumuz kültürü o kadar normalleştiriyoruz ki çoğu zaman bizi nasıl da biçimlendirdiğinin farkında bile olmuyoruz. Whitley ve Kite (2016) bu durumu bir balığın suyla çevrelendiği halde suyun farkında olmamasına benzetiyor. Yani o kültürün içindeyken tüm normlar ona göre düzenleniyor, biz zaten o kültürün içine doğduğumuz için durumu içselleştiriyoruz ve başka bir bakış olabileceğini hiç aklımızdan bile geçirmiyoruz. Kültürün oluşturduğu “yap” ve “yapmalar” hayatı kolaylaştırıyor, onlara uymak da insanda herhangi bir bilişsel yük de oluşturmuyor. Yani özünde kültür genelde bilinç dışında bizi etkisi altına alıyor ve eğer sürekli aynı kültürün içindeyse ya da büyük bir toplumsal değişim söz konusu değilse kültürün bize öğrettiği basmakalıp yargıların ve damgalamaların farkında olmuyoruz (Whitley & Kite, 2016).

Kültürün normlarını kimlerin oluşturduğunu anlamak zor değil elbet. Bu konuyla ilgili daha önce yazdığım, “Ötekiler” ve “Ezenmişsiniz Ezilen mi?” başlıklı yazılara bakarsanız; toplumda bir baskın ve gücü elinde tutan, bir de ezilen ve gücü olmayan grubun olduğunu ve değişik kimliklere göre ezenin ve ezilenin kim olduğunun değiştiğini hatırlayacaksınız. Bu gruplardan baskın olan grup sadece o gruba ait olmaktan ötürü ayrıcalıklı kılınır kültür tarafından. Ayrıcalıklı olmayı engellilik kimliği üzerinden ele aldığım, “Ayrıcalıklılar” başlıklı yazıdan okuyabilirsiniz. Baskın yani ayrıcalıklı grubun farkındalığı farklıdır diğer gruplardan, genelde ayrıcalıklarının hayatlarını nasıl kolaylaştırdığını anlamazlar. Bu ayrıcalık sadece bir grubun mensubu olmaktan gelir, kazanılmış bir durum değildir. Ortamda bir ayrıcalıklı bir de ayrıcalıklı olmayan grup varsa, orada basmakalıp yargı, damgalama ve ayrımcılık da vardır.

Basmakalıp yargı bir grup ile ilgili olarak aklımıza gelen nitelik, özellik ve davranış kalıplarıdır (Whitley & Kite, 2016). Basmakalıp yargılar, kültüre özgü ve kültürü oluşturan bireylerce paylaşılan zihinsel resimler gibidir. Bu basmakalıp yargıları ailemizden, sosyal çevremizden basından ve hatta klasik ya da çağdaş edebiyat eserlerinden ve kendi gözlemlerimizden öğreniyoruz.

Whitley ve Kite (2016) basmakalıp yargıların oluşmasında kişinin gözlemlerinin de yer almasından ötürü, basmakalıp yargıların bir kısmının gerçekliği temsil edebildiğini söylüyor. Ancak bu ufak gerçeklik abartılarak grubun tüm üyelerine genelleniyor. Whitley ve Kite (2016) kadınların erkeklerden kısa olduğuna dair basit basmakalıp yargının çürütülmesi için, bu savın kadın grubunun bir kısmı için doğru olmaması ve bazı kadınların, çoğu erkekten daha uzun olması örneğini veriyor. Dahası pek çok basmakalıp yargı doğru değil ve günlük hayatı belirlemeye devam ediyor.

Basmakalıp yargıların bir diğer özelliği hem betimsel olması hem de öngörü içermesi. Öngörüden kastım basmakalıp yargıların bir grubun mensuplarının nasıl olmaları gerektiği, yapmaları ve yapmamaları gereken şeyler hakkında da yargılar içermesi (Whitley & Kite, 2016). Hemşirelerin çoğunun kadın olması başka bir şey, erkeklerden hemşire olmayacağı fikri başka. Körlerin çoğunun sosyal bilimlerde olması başka bir şey

körlerden fen bilimcisi, mühendis, ya da doktor olmayacağı yargısı başka. Azınlık ve ezilen gruplar için, basmakalıp yargıların ne ve nasıl buyuran kısmı betimleyen kısmından daha zararlı ve kısıtlayıcı oluyor.

Basmakalıp yargıların son özelliği ise, bu zihinsel resimlerin olumsuz olabildiği gibi olumlu da olabilmesi. Olumlu basmakalıp yargılar da olumsuzlar gibi öğreniliyor ya da aynı psikolojik süreçlerden geçiyor. Whitley ve Kite (2016) olumlu basmakalıp yargıların daha çok öngören, yani grubun ne yapması ve ne yapmaması gerektiğiyle ilgili olduğunu belirtiyorlar. Yani körler avukat olur, müzisyen olur, iyi ezber yapar, elleriyle her şeyi hisseder, kulakları çok iyi duyar gibi olumlu basmakalıp yargılar da var. Bu basmakalıp yargılar hedef grup tarafından daha kolay kabullenilir ve var olan durumun değişmemesini de sağlar. Kadınlar sevecendir, iyi yemek yapar gibi basmakalıp yargılar kadının ev dışında bir şeyler yapmaması ya da daha çok tutuğunu koparan, iddialı olmayı gerektiren işlerde çalışmaması gerektiği fikrini de doğuruyor. Körlerden avukat oluyorsa ne olmaz? Mühendis olmaz mesela. Yani olumlu basmakalıp yargılar aynen olumsuzlar gibi yüksek bir hata payına sahip ve en az olumsuzlar kadar kısıtlayıcı olabilir.

Damgalama, basmakalıp yargılarla ilişkili olmakla beraber, ondan farklıdır. Damgalama bir gruba karşı hissedilen duygusal tutumdur (Whitley & Kite, 2016). Yani körler neyi yapar ve yapmalıdır ile ilgili basmakalıp yargıların; körleri sevmek, sevmemek, onlara acımak, onlardan nefret etmek damgalamanın içine giriyor. Damgalama, yani bir şeye karşı olan duygusal tutumunuz, o şeyle ilgili davranışlarınızı o şeyle ilgili olan inançlarınızdan ya da bilginizden daha çok etkiliyor (Whitley & Kite, 2016). Yani körlerin pek çok şey yaptığını görebilirsiniz, bunu bilgi olarak da aklınızda bulundurabilirsiniz ama damgalama, bir yerde duygusal tutumunuz o şeye karşı olan bilginizin önüne geçer. Bu ben ırkçı değilim ama.... Ya da Ben biliyorum tüm bilmeme neler öyle değildir ama çoğu.... gibi cümlelerde karşınıza çıkar. Bazen bu damgalamaların farkında olmayız ve bu da mikro saldırganlıkların temelini oluşturur.

Gelelim ayrımcılığa; ayrımcılık bir gruba mensup olduğunuzu düşündüğünüz kişiye farklı davranmaktır diyebiliriz (Whitley & Kite, 2016). Yani basmakalıp yargılar, inançlar ve düşünceler; damgalama, duygusal tutumlar; ayrımcılık da davranışla ilgilidir. Ayrımcılık hem olumlu, memleketini kayırmak, hem de olumsuz, engellileri sınava almamak, olabilir. Ayrımcılık engellilik, ırk ya da etnik köken, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsel kimlik gibi gruplar ve kimlikler üzerinde yapılabilir ve bu gruplara mensup kişiler ayrımcılık sonucu dışlanma ya da fırsat kaybı yaşarlar.

Ayrımcılık sözel veya davranışsal olabilir. Ya da kişiler, organizasyonlar, kurumlar veya kültür boyutunda olabilir. Berisinin başka birisine belli bir grup aidiyeti yüzünden kızgın hissedip o kişiyle konuşmaması, o kişiye söz hakkı vermemesi veya o kişiyi göz ardı etmesi kişiler arası ayrımcılığa örnek olabilir. Kişiler arası ayrımcılık pasif ya da aktif olarak gözlemlenebilir. Yani yüz ifadesinin değişiminden o kişiyle iletişim kurmaktan kaçınmak gibi pasif davranışlar ya da birine sözle taciz etmek, birine, mesela kadınlara rızası dışında dokunmak, ya da birine karşı nefret suçu işlemek ve o kişiyi öldürmek gibi aktif eylemlerin tümü ayrımcılıktır.

Organizasyonlar boyutunda ayrımcılık uygulamalarda, kurallarda ya da politikalarda görülebilir. Örneğin tüm toplumda kadınların ve engellilerin; engelliler içinde engelli kadınların ve bazı engel gruplarının düşük eğitim alıyor olması eğitim uygulamalarında ve politikalarında ayrımcılık olduğunu gösterir. Aynı şekilde işsizlik oranların belli gruplarda, engelli ve kadın, yüksek olması, yönetici kadrolarında çalışanların çoğunlukla erkek ve engelsiz kişilerden oluşması da istihdam politika ve uygulamalarında ayrımcılık olduğunu göstergesidir.

Kurumların belli bir grubu uygulama, kural ve politikalarıyla dezavantajlı duruma getirmesi de kurumsal boyutta bir ayrımcılıktır. Kurum, aileden tutun da devlet organlarına kadar her şey olabilir. Engellilerin belli meslek gruplarına kabul edilmemesi, yani görünür bir engelli olanların hâkimlik, savcılık, ya da kaymakamlık sınavlarına alınmıyor olması, engellilerden belli bir işi yapabileceğine dair sağlam raporu istenmesi gibi durumlar kurumsal ayrımcılığa örnektir. Doğru tutum, herkesin işi yapabilecek bilgi

ya da donanımda olup olmadığının ölçülmesidir. Daha çok yakın bir zamana kadar ÖSYM'nin (umuyorum artık yoktur) tercih kılavuzunda engellilerin engeline göre tercih yapması gerektiğinin yazması, halen engellilerin ÖSYM tarafından belli sınavlara alınmıyor olması, sınavlarda gereken uyumlaştırmaları almıyor olması, Türkiye Engelliler Yasası ve uzatmalarının üstünden onca yıl geçmesine rağmen halen kamusal alanların ve toplu taşıma araçlarının erişilebilirlikten uzak olması, kaynaştırma eğitimin teoride zehir gibi ama pratikte sallanıyor olması, temel haklardan olan sağlık hizmetinin bile erişilebilir olmaması da kurumsal ayrımcılık örnekleridir.

Kültürel düzeyde ayrımcılık ise bu ayrıcalıklı olanların kültürün normlarını belirleyerek bütün bu basmakalıp yargıların, damgalamaların ve en fenası da ayrımcılığın oluşmasına çanak tutması, ve durumu normalleştirmesidir. Engelliler işsiz deyince, yurdum insanının “yazık nasıl çalışsın zaten onlar”, ya da “sağlamlar bile iş bulamıyor ki” demesi, kadınlara tecavüz edildiğinde, kadını suçlaması, kadına dayacağı müstahak görmesi, LGBT kişileri inkâr etmesi, ya da onlardan nefret etmesi ve ortadan kaldırmaya çalışması... Yani kültür düzeyindeki ayrımcılık baskın kültürü oluşturan balıkların, etraflarını saran suyun farkında olmaması ya da onu çok sevmesi ve sürekliliğini korumak için elinden geleni yapması diyebiliriz.

Peki biz öteki balıklar ne yapmalıyız bu düzeni değiştirmek için? Ne dersiniz bir gücümüz var mı? Elimizi, ya da kuyruğumuzu taşın altına koyacak mıyız?

Kaynakça

Kite, M. E., & Whitley Jr, B. E. (2016). *Psychology of prejudice and discrimination*. Psychology Pres

Biz Kimiz?

Muzaffer Eskin

meskin60@hotmail.com

Sayı 36, Şubat 2017

Biz kimiz? K r, görme engelli veya görme  z rl , görmeyen ya da  m . Bunlardan hangisi olarak görüyorsunuz kendinizi? Ya da başka türlü sorayım: Bunlardan hangisi size söylenirse kızıgnlık belirtileri gösteriyor, öfkeleniyor, saldırganlaŐıyorsunuz, hangisi karŐısında olumlu tavır takınıyorsunuz?

Bana sorarsanız ‘‘Sen bunlardan hangisisin?’’ diye, ben ‘‘k r’’ derim. Evet evet, k r. Aın Türk Dil Kurumu s zl g n , bakın ‘‘k r’’ s zc g n n anlamına. Tam yedi adet anlam çıkıyor ‘‘k r’’ s zc g nden.

Aslında ne denirse denilsin, hepsinin ortak noktası, görme eksikliğini ya da yoksunluğunu dile getiriyor. Ama ‘‘k r’’ s zc g n n ayrı bir değeri var: Hem söylemesi rahat, hem de farklı anlamlarıyla bir kelime zenginliği. Hiç ‘‘Görme engelli talih.’’ denildiğini duydunuz mu? Ya da ‘‘ m  bıçak’’ denildiğini? Yani sadece bizdeki görme eksikliğini ya da yoksunluğunu tanımlamıyor. Bıçağın kesmesindeki bozukluğu ya da talihin k t l g n  de anlatabiliyor. Belki bazı dostların bu sözcüğe soğuk bakmalarının nedeni biraz bu. Ama en bilinen yaygın anlamı ‘‘görmeme durumu’’ ise, diğerlerine takılmanın anlamı ve gereği yok inancındayım.

Kısacası, bizi tanımlayan en iyi söz k r sözüdür bence. Diğerleri zorlamadır. Hele Şimdi bir de ‘‘yetersizlik’’ sözünü ortaya koydular. Engelli olma durumunu tanımlıyormuŐ. Daha az rencide edici ve daha kibarmıŐ. Dağıttık konuyu belki ama buna da ucundan ortasından değinmek de istedim.

Şimdi tekrar soruyorum: Biz kimiz? Bana sorarsanız biz k r z.

Oidipus

Meral Sözen

meralsozen1@gmail.com

Sayı 36, Şubat 2017

Karınız olarak bildiğiniz kişinin anneniz olduğunu öğrenseniz... Bir de bu kadından hem yavrunuz hem kardeşiniz olan çocuklar dünyaya getirmiş olsanız... Kendinize ne ceza verirdiniz?

“Kral Oidipus”, günümüzden yaklaşık üç bin yıl önce yazılmış bir başyapıt. Başta filozoflar olmak üzere, kültür tarihi boyunca pek çok teorisyene ve sanatçıya ilham kaynağı olmuş bu tragedya, kaderden kaçılıp kaçılmayacağı, tanrıların adaletsizliği, insanın psikolojik ve toplumsal süreçleri, ilişki biçimleri ve yaşama felsefesi gibi, pek çok farklı açıdan ele alınmış.

Ben burada, daha önce karşımıza çıkmamış bir bağlamda, “körlük” teması üzerinden, eser ile ortak bilinçaltılarımız arasındaki iz düşümlerini ortaya çıkarmayı amaçladım.

Eserde olaylar özetle şu şekilde geliyor: Oidipus dünyaya geldiğinde, bilici bir kehanette bulunur, buna göre, bebek büyüdüğünde babasını öldürecek ve annesiyle evlenecektir. Bunun önüne geçmek için anne ve babası Oidipus’u ölüme terk etmeye ve böylece bu kehanetin gerçekleşmesini tamamen önlemeye karar verirler. Ölüme terk edilen bebek Oidipus başka bir çift tarafından evlat edinilerek büyütülür ve önceden belirlenmiş olan kaderi dönüp dolaşıp onu bulur; her şeyden habersizce Oidipus yazgısını yerine getirir. Yıllar sonra gerçekler ortaya çıkar ve bilmeden öldürdüğü kişinin gerçek babası olduğunu, evlendiği ve çocuk sahibi olduğu kadının da öz annesi olduğunu öğrenir.

En kötü düşe yazılabilecek, en kötü son ne olabilir? Gerçeği öğrenen Oidipus, “çok ama çok baktınız, hiç görmemeniz gereken şeylere” diyerek, kendi gözlerini kör eder.

Oidipus'un gerçekten suçlu olup olmadığı tartışmasını bir kenara bırakırsak; işlenen bir suçta, en büyük rol gözlere verilmiş oluyor. "Dokunmamanız gereken şeylere dokundunuz" diyerek derisini de yüzdürebilirdi kral Oidipus, tümünden yaşamına da son verebilirdi, ille de bir suç-ceza denklemi oluşturacaksa cinsel organını kesmesi de bir seçenektir tabii. Ağır bir eylemin, en ağır bir bedeli olarak gözlerini verdi Oidipus; bu durum mevcut trajedinin bir parçası, devamı ve hatta zirvesi olarak sunuluyor. Eserde durumun vahametini koro, "Yaşayan bir kör olacağına, ölseydin daha iyiydi." sözleriyle özetliyor.

Oidipus'a yazılan trajik sonun körlükle taçlandırılmasında etkili olan bir başka sebebin izlerini de, gerçekler ortaya çıkmadan hemen önce, ilk şüphe tohumlarını eken, kör bilici Teiresias ile Oidipus arasında geçen şu diyalogda bulabiliriz:

Oidipus kör bilici Teiresias'a : "Sen sonsuz bir gecenin tutsağısın. Beni ya da güneşi görmekte olan bir başka kişiyi incitemezsin."

Teiresias : "Körlüğümü yüzüme vurdun, senin gözlerin var gerçi ama ne acınası durumda olduğunu göremiyorsun."

İşte böyle, bir kişinin körlüğünü söz konusu ederek, sergilenen bir küçümseme ve aşağılama davranışı, işin sonunda aynı acınası duruma düşülmesi şeklinde karşılık buluyor ve böylece körlük, bir ceza olgusu olarak yeniden pekişmiş oluyor.

Peki ünlü kahinler neden genelde kördür? Masallarda, filmlerde, romanlarda, bilicilerin veya gizemli güçlere sahip olduğuna inanılan kişilerin kör olması bir tesadüf müdür? Bu durumun, görmeyenlerin, insanüstü veya insan dışı olarak algılanmasıyla bir ilişkisi olabilir mi?

Sofokles'e söyleyecek sözü olan varsa söylesin elbet, ama Stendhal'ın başka bir sözü var ki : "Roman dediğin, yol boyunca gezdirilen bir aynadır." diyor. Yolları tutalım dostlar!

Not: K r bir bilici, önümüzdeki sayıda, körlük ve maneviyat konusunu inceleyeceđimi haber veriyor.

Öteki den Bakışa Devam: Lacan II

Bahar Yavuz

psybahar@gmail.com

Sayı 36, 2017

Geçen ay Lacan'ın perspektifinden yola çıkarak, hayatimizi kimi noktalarda kâbusa çeviren Öteki den bahsetmiştik. Aslında toplumsal uyumu sağlaması beklenen kurallar bütününe bize benimseten Öteki, aynı zamanda kendi zihinsel kabulünü kendimizle özdeşleştirme amacı da güttüğünden, Öteki tarafından tanımlanmış bir "engellilik" algısının her türlü kişi ve kurumca beslenip doğrulanması da gerekecektir. Bu bazı açılardan kendimizi karşılaştırdığımız küçük öteki olabileceği gibi, kendimiz yahut var olan düzenin sürdürülebilirliğini destekleyen bir kurum da olabilmektedir.

Bu kısa hatırlatmadan sonra önce sizi bir haberle baş başa bırakıp, sonrasında geçen ay sorduğum soruya geri döneceğim:

Mayıs 2011 yılında Posta Gazetesi'nde çıkmış bir haber:

Başlık: Körlük Alıştırmaları Yaparken Gözleri Açıldı

"Üç çocuk annesi Emete Şık'ın görme sorunları 10 yaşındayken başladı. İlerleyen yıllarda 20 derece miyop olan gözlerini tedavi ettirebilmek için başta Kıbrıs olmak üzere, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve Almanya'ya giden Şık, birçok kez uygulanan tedaviye rağmen görme yeteneğini kaybetmesine neden olan rahatsızlığa çare bulamadı.

Gözlerine Tülbent Bağlayarak Karanlığa Alışıyor

Doktorların, 'Görme yeteneğini kaybedebilirsin' demesi nedeniyle hastalığı kabullenen Emete Şık, zaman zaman gözüne tülbent bağlayıp kendini körlüğe alıştırmaya başladı. Geçtiğimiz aylarda televizyonda Gaziantep'teki bir göz merkezi ile ilgili haberi izleyen 3 çocuk annesi Şık, son kez bu merkeze gitmeye karar verdi.

Son umutla Gaziantep'e gelen Şık, hastanenin Baş Hekimi Dr. Hüseyin Mirkelam'la tanıştı. Dr. Hüseyin Mirkelam'a sorunlarını anlatan Şık, başarılı geçen 'intralase' ameliyatının ardından kısa sürede sağlığına kavuştu. Gözlük takmaktan da kurtulan Şık, "Artık nerdeyse göremez hale gelmişim. Doktorlar da zaman içerisinde görme yeteneğimi tamamen kaybedeceğimi söylüyordu. Ben de bu duruma alışmak için gözlerime tülbent bağlayarak kendimi körlüğe alıştırmak için televizyonda izlediğim bir haber hayatimi değiştirdi. Gözlerim açıldı. Çok mutluyum. Allah o günleri bana bir daha yaşatmasın " dedi.

Hayatının İkinci Baharını Yaşıyor

Ameliyat sonrası dünyayı bir başka güzel gördüğünü ve hayatının ikinci baharını yaşayan Emete Şık, ailesiyle Gaziantep'e yerleşmeyi ve ehliyet alıp araba kullanmak istediğini söyledi.

Emete Şık'ın kâbusa dönen yaşamındaki en büyük yardımcısı olan işadamı eşi Gürsel Şık ise, hayatlarında yeni bir dönemin başladığını söyledi. Artık kâbus dolu günleri geride bıraktıklarını kaydeden Gürsel Şık, "Eşimle ikinci baharımızı yaşıyoruz. Şimdi genç kız gibi kendisine bakıyor ve gün geçtikçe daha da güzelleşiyor" diye konuştu."

Körlük kime ve hangi kuruma gidilirse gidilsin, daha önce bu kimlikle karşılaşmayanlar ağırlıklı olmak üzere, bir tür "kâbus" olarak tanımlanacaktır. Çünkü artık bütünlüğünü bir kaybediş, "normalleşmeden bir kopuş hissiyatı peyda olur. Bu kaybetme korkusunun kişiyi sarması yetmez, herhangi birinin "bu duruma düşmesi" de acınacak yahut her şekilde olumsuz bir durum olarak ifade edilmeye mahkûmdur. Zira burada ötekinin belli bir çerçeveye sınırlandırdığı körlük algısı, haber dilinden de anlaşılacağı gibi, kurtuluşunun "ikinci bahar" ile simgeleştirilmesiyle bir kâbus karakterine bürünmektedir. Söz konusu belayı savuşturmak yetmez, verilen yeni "şansı" değerlendirmek amacıyla hayatı daha çok sevmek, kendimize daha çok önem verip sevdiğimiz şey ve kimselere daha fazla vakit ayırmamız da gerekmektedir.

Kör ya da sakat olarak kaybedeceğimiz ne olabilir? Bizi bir insan olarak saygı duyulmaktan, arzuladığımız işleri yapmaktan, istediğimiz yere gitmekten, birlikte güzel vakit geçirdiğimiz insanlarla temas kurmaktan, üretmenin keyfine varmaktan alıkoyan, Ötekinin kâbusla, belayla, lanetle özdeşleştirdiği körlüğün hangi özelliği olabilir? Öyle ki biz, bu kimliği bire bir deneyimleyen insanlar olarak kimi vakitler bu özelliğe öyle kaptırıp gidiyoruz ki kendimizi, uğruna heyecan duyup emek harcamaya hazır olduğumuz kapının eşliğinden bizi geri çeviren daima ötekinin bakışları, muhtemel yargılayışları, bizi bir hamur gibi şekillendirmesine göz yummak zorunda kalışlarımız oluyor.

Ötekinin söylemini zihnimizin en işlek köşelerinde gezdirmekten mütemadiyen vazgeçemiyor, yalnız kendi yapmayıştığımızla kalmayıp, bunu herkesin "yapamaz edemezlerine", bu nasıl bir saçmalıklırlarına" genelliyoruz. Teknolojiden insan zekâsının üretebileceği farklı yöntemlerin ötekinin söylemine karşı çıplak elle dövüşeceğine inanmadığımız gibi, bir de herkesin kalıp kimlik çerçevelerinden çok bir birey olarak bir şeyleri var edip, bir şeylere ulaşabileceğine saygı duymak gerekliliğini her medeni insan aksine unutuyor, ötekinin ekmeğine en kalitelisinden yağ sürmekten kendimizi alamıyoruz.

Geçen aya ilave bir soru daha:

Sakatlık/körlük/engellilik (adına her ne dersiniz) algımız çerçevesinde bakarsak, bizi düşündüren, endişelendiren, kötü hissettiren ne var? Ve bir de bu kimlikte olma hangi durumda olma, hangi işi yapma, hangi yerde olma arzusunu engelleyebilir ve neden?

İçimizdeki Parya

Eylem Yurtsever

eylemyurtsever@gmail.com

Sayı 36, Şubat 2017

Merhaba sevgili dostlarım,

Uzun süredir yazmıyordum. Ne yalan söyleyeyim, aklıma bir şey gelmiyordu; ya da gelen fikri yazmak için tatmin edici bulmuyordum. Biraz da kendimi yenilemeye, geliştirmeye ihtiyaç duyuyordum galiba.

Her neyse, geldim ve yepyeni bir yazıyla işte buradayım. Bu yazımda sizlere, Özgür Üniversite adlı bir oluşumda dinlediğim Prof. Dr. Doğan Şahin'in Psiko-Sosyal seminerleri sırası ve sonrası düşündüklerimi aktarmak istiyorum. Bu dört haftalık harikulade seminer için kendisine teşekkürü bir borç bildiğimi de söylemek isterim. Seminerde ne konuşulduğu hakkında bir özet vermeden başlayacağım; çünkü konuşulan her şey hakkında yazmayı düşünmüyorum.

Seminerde acıma ve merhametten, nefretten bahsedildi. Ben acımanın sinsî bir mutluluk olduğunu düşündüğümü söylemiştim. Freud da buna benzer bir şey söylüyormuş, bilmiyordum. Doğan Hoca bana ve Freud'da katılmadığını söyledi, kendi fikrini de bilerek söylemedi. Düşünmemiz için...

Aslında nefret hakkında yeterince konuşmadık; ama acıma da; merhamet de; nefret de kökünde rollere gelip dayanıyor bence. Evet... Madem hayat bir tiyatro, oynayanların da kendisine ait rolleri var. Oynayanların rolleri olduğu gibi, oynayan herkesin oyun arkadaşlarının rolleri hakkında görüşleri var. "Bu arkadaş bu şekilde oynamalı; çünkü onun rolü o..."

Önyargıların da en önemli sebebi bu bence. Zihnimizdeki kast sistemi... Evet, ne oluyorsa zihnimizde oluyor. Bazen kişi kendi rolünü gayet net bir biçimde oynasa bile,

biz onun yaptığı şeyle tamı tamına zıt bir şey yapmış gibi değerlendiriyoruz onu; çünkü zihnimizde o öyle bir role sahip. Hem de gözünün içine baka baka, hiçbir şey anlamadan yapıyoruz bunu. Bunu yaptığımıza dair en ufak bir fikrimiz olmadan... Önyargıların dolaylı sebepleri de acıma, nefret... Ve bunun gibi birçok şey. Sana düşen bir şeyi yapmazsan tuhaf karşılanırsın. Bazen yaparsan da tuhaf karşılanırsın; çünkü rolün odur. Nefret edilmektir rolün mesela. Acınmaktır... Bir görmeyensen, sana yapılan tüm iyilikleri kabul etmek zorundasın, rolünün gereği budur; çünkü sen muhtaçsındır. Hepsi o kadardır...

Birçok şeyin kökeni Hindistan'dan geliyor ya, kast sisteminin de bilinen ilk uygulayıcıları onlar... En azından bunu bir sisteme bağlamışlar. Aslında hep yadırgardım bunu; ama şimdi "Aferin, en azından Allah'ın bildiğini kuldan saklamamışlar," diyorum. Benimle kıyasıya tartışarak bana en büyük iyiliği yapan Türkçe öğretmenim, bir gün: "Akıllı insan ortama en çabuk uyum sağlayandır. Gerekirse, o toplumda hırsızlık ahlakiyse hırsızlık yapandır," demişti. Her zamanki gibi kıyasıya tartışmıştım kendisiyle. Uç bir örnek vermişti; ama şimdi düşünüyorum da; doğrudur söylediği. Rollere kendisini kaptırmamış, toplumun şeklini alan bir insan, esnektir. Kaypaklıkla nasıl bir farkı vardır bunun? Bu soru oldukça zor bir soru. Zaten bu sorunun cevabı kolay verilebilseydi, insanlar bu yöne doğru giderlerdi ve bir arada yaşamak oldukça kolaylaşırdı.

Yine de ben kendi cevabımı vermeliyim.

Önce empatinin benim dediğim esneklik kavramıyla aralarındaki farka bakalım: Empati "Senin yerinde olsaydım," diye bir yaklaşımla bakar ve bana kalırsa birbirine bağlı en önemli iki soruyu sormaz. "Ben senin kim olduğunu sanıyorum ve sen kimsin?"

İşte ancak bu sorular sorulduğunda insan karşısının yerine koyabilir kendisini bence.

Peki bunun esneklikle kaypaklık arasındaki farkı açıklamaya ne katkısı var?

O zaman sizinle insan hakkındaki görüşümden bahsedeyim: Şahsen, hiçbir insanın kötü olduğunu düşünmüyorum. Sadece kendisine has seçimlerle belli yönlerde doğru ilerlediklerini savunuyorum. Bu yönlerin iyi ya da kötü oldukları bizim anlayışımızla belirleniyor ve kişiden kişiye bile değişebildiği oluyor. Hırsızlığın mubah sayıldığı bir

toplumda hırsızlığa karşı olmak yepyeni bir bakış açısı olduğundan asıl garip şey o oluyor mesela. Bu durum hakkında çok fazla yazılıp çizilebilir. Belki de ben kendimi yeterince net anlatamıyorumdur. Bu konu hakkında her zaman tartışabiliriz; çünkü ben de henüz yeni yeni bu kavramı düşünmeye başladım ve her şeyde olduğu gibi bu kavramın da zihnimde gelişmesi gerek. Yine de bu kavramın beni çok heyecanlandırdığını söylemeliyim. Bence insanın evrimleşmesi tam da bu yönde ilerleyecek. Muhafazakârlıktan esnekliğe doğru... En azından bunu şiddetle umut etmekteyim.

Yazımı, hepimizi, özellikle kendimi, içimizdeki parya rolünü bulup hakkında düşünerek; irdeleyerek; kendimizi biraz daha az nefret dolu, biraz daha fazla düşünen bireyler olmaya davet ediyorum. Sonra diğer roller/kastlar hakkında düşünmeye... Çünkü aslında her şeyin karşılığı içimizde mevcut ve biz içimizdeki kavramlara göre karşımızdakini değerlendiriyoruz.

Tekrar merhaba! Sizleri seviyorum.

İyileştiremediklerinizden Bir Sitem

Gülcan Altun

guleycane@gmail.com

Sayı 36, Şubat 2017

Zaman baş döndürücü bir hızla yürüyor. İnsan büyüdükçe mi fark ediyor ya da zamanın sel suyu gibi önüne katıp sürüklediklerini daha net görmek için yaşının ilerlemesi mi gerekiyor bilmem am yapacağım ya da yapmak istiyorum dediğim pek çok şeyi daha önüme koymadan bir bakıyorum aylar geçmiş. Neden mi söylüyorum bunları? İnanmayacaksınız ama tam üç aydır size yıllar önce bir gazete vesilesiyle cd'sini edindiğim ama bir türlü izlemediğim, ancak bir o kadar da merak ettiğim bir filmin betimleme değerlendirmesini yapmak istiyorum. Zira söz konusu filmin sesli betimlemesinin yapıldığını gördüğümde hemen arşive aldım ve sizler için izleyip değerlendirmek istedim. Ama üç aydır o duruyor bilgisayarın en ulaşılır yerinde ve ben ne izledim ne de yazabildim. Hayatı sürekli ertelleyerek yaşayanlardan söz edilir ya bazı psikoloji temelli yazılarda işte o benim. Zaten bu dergide bu işi ne hakla üstüme aldım bilmiyorum. Sebeder Tartışmaları adlı Google grubunda film aşığı ve hemen hemen her gün bir film izleyenleri görünce ben kimim ki diyorum kendime.

Asıl konuya geçmeden önce geçtiğimiz ayın Kemal Özceyhan Semineri'ne değinmeden geçmek ayıp olur zannımca. Dakikası dakikasına olmasa da büyük bir dikkatle takip ettim ben de radyodan. Bu bağlamda semineri düşünüp düzenleyenlere ve azıcık bir dinleyici kitlesine de olsa yüksünmeyip işi en ince noktasına kadar paylaşanlara ve kilometrelerce uzaktan bu söyleşiyi dinleme şansını veren EGED radyo emekçilerine sonsuz teşekkürlerimizi bir borç biliriz.

Geldiğimiz noktada bu aylık gene filmi rafa kaldırıyor ve size bir film festivalinden söz etmek istiyorum. Hayır! Alışılacağı gibi Ankara Engelsiz Filmler Festivali değil bu. Mail

kutuma düşen bir tanıtım yazısından fark ettiğim bir festival, İstanbul Bağımsız Filmler Festivali.

2017'de on altıncısı düzenlenen İstanbul Bağımsız Filmler Festivali'nin bu yıl ki teması "iyileştiren şeyler" olarak belirlenmiş festival ekibi tarafından. Bu sonuca ise "Bize ne iyi gelir? Ne güç verir? Ne şifa verir?" sorularını sorarak ulaştıklarını ifade etmişler. Soho House İstanbul'da gerçekleştirilen basın toplantısında. Tema ile ilgili açıklamalar Festival Direktörü Serra Ciliv tarafından şu şekilde yapılmış:

"Alejandro Jodorowsky'le İstanbul'da birkaç yıl önce yaptığımız bir röportajda "Dünyayı değiştiremeyiz, çok büyük; ancak iyileştiren şeyler yapabiliriz. İyileştiren sanat, iyileştiren müzik, iyileştiren ticaret" demişti. Biz de 'İyileştiren şeyleri konuşmaya başladık. Bizi zor zamanlarda ne iyileştirir diye birbirimize sorduğumuzda herkesin cevabı az çok aynıydı: bir arada durabilmek, konuşabilmek ve ışık tutan filmler, kitaplar, şiirler..."

Ciliv'in yukarıdaki açıklamaları doğrultusunda Festival'de direnme gücüne gönderme yapan, birleştirici, yenilikçi, iyileştirici filmlerin ağırlıkta olduğu programda 34 ülkeden 146 yönetmenin imza koyduğu 126 film sergilenecek. Festival 16-26 Şubat 2017 tarihleri arasında İstanbul'da; 2-5 Mart 2017 tarihleri arasında ise Ankara ve İzmir'de eş zamanlı olarak gerçekleştirilecek, diye açıklıyor Zamazingo sitesinden gelen tanıtım yazısı. Festivalin resmi sitesinden anladığım kadarıyla film gösterimleri dışında kimi etkinlikler ve söyleşiler de var festival kapsamında.

Şimdi diyeceksiniz ki bize ne bundan. Evet, bence de bize ne? Ben sadece ilgili tanıtım yazısını ve festivale tema edilen slogan cümleyi duyduğumda aklıma gelen ilk soruya takıldım. Erişilebilirlik anlamında bu festivalde iyi bir şeyler var mı? Bir arada durabilmek ve konuşabilmek söz konusu edildiğinde engelli seyirci bu birlik kapsamında sayılıyor mu?

Festival sitesine baktım erişilebilirliğe dair bir şey bulabilir miyim diye umutsuzca. Ne gezer? 126 filmin gösterileceği bir şölen var ve bizim o şölede oturabileceğimiz tek bir koltuk yok.

Ayrıca sitesinden anladığım kadarıyla bu festival tarafından dünyada ilk kez gerçekleştirilen 'alternatif dağıtım ve paylaşım' projesi If² ile Türkiye ve komşu ülkelerde 30'dan fazla kente festival ruhu taşıyor, deniyor. Ancak ülkesindeki mesela kör ya da sağır kardeşine bu ruhu veremiyor. Yani beni ve benim gibi milyonlarca engelli iyileştiremiyor.

Sonra kafama takıldı. İlla ayrı bir festival mi olması gerek engellilerin düşünülmesi. Engelliler için yapılacak, engelli yakınları veya onlara rehberlik eden birileri de lütfen katılacak o kadar. Size de saçma gelmiyor mu bu? Evet! Hiç yoktan iyidir diyebiliriz belki ama. Mesela ben ailemden ya da arkadaşarımdan her hangi biriyle böyle bir organizasyondan faydalanma şansımı kaybediyorum en baştan. Veyahut da hiçbir engeli olmayan eşim ya da sevgilimle katılma mutluluğundan. İşin daha trajik komik tarafı festivalin teması bütünleştirici ama engelliler mevzu bahis olunca ayırıcı. Ne kadar işliyor bilmem ama mesela yeni çıkan yasaya göre kitap evleri her bastıkları eserin bir kopyasını Milli Kütüphane'ye engellilerin okuması için vermek zorundalar. Böyle bir kural filmler için de olamaz mı? Mesela erişilebilirliği gözetilmemiş hiçbir film gösterime çıkamasa. Hele böyle festivallerde yer bulamasa. Hele hele Oscar gibi Altın Portakal gibi ödül verilen festivallerde ödül alamasa ve hatta en erişilebilir film diye bir kategori de konulsa... Ne dersiniz?

Bence olmalı mutlaka ve ivedilikle. Olmaz, dediğimiz pek çok şeyin olduğunu gördük şükür ki yaşamımızda. Bu da olacak bir gün ben umutluyum.

Umarsız Aşka Gazel

Burak Sarı

buraksari2014@gmail.com

Sayı 36, Şubat 2017

Yine bir iş günü sonlanmıştı. Oldukça bezdirici, monoton, bıktırıcı, bunaltıcı! Fakat henüz gün bitmemişti. Bu yorucu günü devirebilmek için iki tane de toplantının üstesinden gelmek gerekiyordu. Olanca sıkılmışlığıyla yöneldi kapıya. Ücretli kölelerin, gün yüzü görmeden çalıştığı ve beyaz yakalılarının insan doğasına aykırı bir şekilde benimsediği beton yığınının kapısından dışarı adımını atmasıyla güzelim bahar esintisinin ciğerine dolması bir oldu.

İçine düştüğü cennetin cazibesi, kaplayıvermişti tüm benliğini. Yıllardır zihninin en güzel köşesinde özenle sakladığı, Orhan Veli dizeleri hücum etti diline bir anda. “Beni bu güzel havalar mahvetti.” Bu cümleyi, tutsaklıktan özgürlüğe geçişin anahtarı gibi değerlendirmişti hep. Özellikle tahrikkar Nisan günlerinde değil eve ekmekle tuz götürmeyi, kendisini götürmeyi dahi unutmak isterdi. Bastonunun yerle temas ederken çıkardığı ses, özgürce dolaşma hissini besliyordu. Baston kullanmaya başladığı ilk günden itibaren, bu sesi duymaktan inanılmaz haz alıyordu. O nedenle gururuna yediremediği için baston kullanmayan körleri bir türlü anlamamıştı. Nisan rüzgârı benliğine temas ederken, elindeki baston ufak bir kaçamak için zorluyordu onu.

Evet, bu günü kendine ayıracaktı. Önce toplantılardan kurtulmalıydı. Hızla, toplantılarla ilgili whatsapp grubuna, çok hasta olduğunu ve bu gün toplantılara katılamayacağını yazdı. Teknolojik yazı dilini seviyordu, telefonun otomatik klavyesindeki dört kelimeyle çözmüştü işi. Böylece, pot kırma ihtimali ortadan kalkmıştı. İstese, arayıp katılamayacağını belirtebilirdi. Ama bir kere karar verilmişti ve kaçamak yapılacaktı. Her şey kitabına uygun olmalıydı. Telefonu yerine yerleştirmeden önce radyo uygulamasını açtı ve kulaklıkları kulağına geçirdi. Bağımsız harekette, işitmenin önemini biliyordu.

Ancak uzun mücadeleler sonucunda erişilebilir hale getirdikleri yollara, bölgeyi avucunun içi gibi bilmesine ve refleks gücüne güvenerek kural ihlali yapabiliyordu. Radyoyu açar açmaz: hafif bir ürperti, sevinç ve hayretle karışık bir duygunun içine düşmüştü. Aşına olmadığı bir melodi çalıyordu ama sözlere oldukça aşınaydı. “Ama ben geleceğim akrepten güneş şakağımı yese de.” “Ama sen gideceksin, dilin tuzlu yağmurlarca yakılmış.” Yıllardır severek okuduğu dizelerdi. Umut yüklüydü ve en önemlisi, en çetin koşullara direnip umudu söküp almayı öğretiyordu. “Ölebiliriz bu yüzden, ben senin uğruna sende benim” diyerek sonlanıyordu şiir. İspanya iç savaşı sırasında faşistlerce katledilen yazar ve şair Federico Garcia Lorca’nın bir şiiriydi. İspanyol motifleriyle bezenmiş bir melodi halinde akıyordu sözler kulağına. Lorca diye düşündü, gerçekten yaşatılması gereken bir değer. Maalesef, toplumumuzda fazla tanınmaz. Tanıyanlar da, eşcinsel olduğunu öğrendiklerinde, hayretle maskeledikleri homofobiyi gizleyemezler. Okul yıllarında, Arkadaş Zekai’yle ilgili girdikleri tartışmayı hatırladı. Zekai’nin şiirinden, katledilişinden bahsederken Zekai’nin eşcinsel olduğunu söylemiş, bir türlü inandıramamıştı. İş iddiaya kadar gitmişti.

Ne garip dedi, toplumun en ileri kesimleri bile geleneksel kalıpları kırmakta zorlanıyor. Ama kırılmak zorunda çünkü buzdağı aşınmaya başladı. Kadın sorunu konusunda, ezilen uluslar konusunda, ekoloji konusunda, şimdi de LGBT’ler konusunda bayağı yol alındı. En azından, toplumun yazarçizer takımı kalıplarını kırıyor. “İnsani olan hiçbir şey bana yabancı değildir” sözünü sahiplenmenin hakkını veriyorlar. Ama engellilik konusunda ilerlemelerine daha çooooook zaman var. Çünkü engellilik konusunda ayrımcı bir bakış açısına sahip olmadıklarını düşünüyorlar. Özellikle yazı dilinde, gelenekçi olmadığını savunanlar bile “Kör topal ilerlemek, politik körlük.” vb. ilkel kavramları kullanıyorlar. İmkânsız bir şeyi anlatmak isterken, engellilik üzerinden örneklendiriyorlar.

Yine yıllar önce geçen bir diyalogu hatırladı. Bir kitap sohbeti sırasında, konu Engels’in “Anti-Dühring” kitabına gelmişti. Arkadaşına dönerek, Dühring’in kör olduğunu biliyor muydun diye sormuştu. Hayır yanıtını alınca, kitap bu coğrafyada yazılmış olsa bilirdin. Çünkü böyle bir kitap yerine, “Kör topalla başlayıp körlükle sonlanan iki sayfalık bir dergi köşesiyle karşılaşabilirdin.” demiş, uzun süre gülüşmüşlerdi. Hatta bu espri kulaktan

kulağa yayılmış, böylece çevrelerindeki insanlar lügatlerinden bu cümleleri atma çabasına girmişti. Evet, kalıpları tuzla buz edecek bir kesimdir bu. Ama toplumun diğer katmanlarını nasıl dönüştürürüz bunun üzerine düşünmeli.

Derinliğinde kaybolduğu düşünce dünyasından, hoyrat bir elin belini kavramasıyla çıktı. Orta yaşlı bir adam “Hem görmüyorsun, hem de kulağına o aptal şeyi takmışsın yeri boylayacaksın.” diye avaz avaz çemkiriyordu. Karşı atağa geçmesi çok kısa sürdü. Sana ne? Sen her gördüğün kadının beline mi sarılıyorsun böyle? Sana belimi kavrama hakkını ve hesap sorma hakkını kim verdi? diye olanca şiddetiyle püskürttü adamın salvosunu. Size iyilik yaramaz zaten diye başlayan bilindik hakaret tekerlemeleriyle adam uzaklaştı. Saatine baktı, iki saattir yürüyordu. Günü daha keyifli hale getirmek gerek diye düşündü ve hızla geride kalmış otobüs durağına yöneldi. Otobüslerde iç seslendirme olayı başarıya ulaşmış, şoför ve yolcular tarafından sabote edilmediği sürece durakları söylüyordu. Fakat dış ses olayı henüz tam oturmadığı için duraktaki insanlara sorulmak zorunda kalınıyordu gelen araç. Bu da, çeşitli işgüzarların yanlış araca yönlendirmesi gibi komik durumlar doğurabiliyordu. Neyse, bu sefer kibar ve keyifli birisine denk gelmiş ve gelen araca sorunsuz yönlendirilmişti. İki durak ilerlediklerinde, durakların seslendirilmediğini fark etti ve ufak bir uyarıyla sesi açtırdı. “Koskoca otobüsleri konuşturduk, bunlara da sesi kapatmamayı öğretebiliriz.” diye düşündü içinden.

Otobüsten inince biraz ilerleyip, o meşhur çam ağacına denk geldi. Buradan itibaren kılavuz çizgiyi takip ederek, 100 metre ilerdeki Agop’un Meyhanesi’ne ulaşmıştı. Burayı, yaklaşık 5 yıl önce keşfetmişti. Oldukça nezih ve sıcak bir mekândı. İlerleyen zamanlarda, Agop amcayla da dostlukları gelişmişti. Ailesinin bir kısmı, mübadele sırasında sıkıntılı bir şekilde göç etmiş, bir kısmı Müslümanlaşarak ülkede kalabilmişti. 6-7 Eylül yağma olayları sonrasında, her şeye rağmen tutunabilen gayrimüslim işletmelerinden biriydi. Agop oldukça ileri görüşlü ve insan canlısı biriydi. Bizim meşhur çamdan itibaren olan sarı çizgiyi o yaptırmış, dükkânına rampa koydurmuş, Braille menü eklemiş, hatta işaret dili bilen bir eleman almıştı. O nedenle engelli müşterisi de çoğalmıştı. Bu tutum çevredeki birçok işletmeye ilham kaynağı olmuştu. Agop’la kısa

ama keyifli bir sohbetten sonra yavaş yavaş kalkmaya yeltendi. Ama Agop'tan Rumca iki kelime dinlemeden gitmezdi. Evet, anlamıyordu Rumca, ama hoşuna gidiyordu insanların anadilinde konuşmaları. Vedalaşma sözleri, anadillerinde olurdu. Agop Rumca, kendisi Kürtçe. Sonrasında, Yılmaz Güney'in şu dizelerini hatırlardı: "Bana kendi dilinden bir şarkı söyle. Kimin adına olursa olsun. Yeter ki çığlığın senin olsun. Sesine dökülsün isyanın. Sesin sel olsun bağırsın."

Günü, güzel bir filmle taçlandırmadan bitirmek olmaz. Kör ve sağır bir kadının hayatını anlatan bir film, aylarca gündemi meşgul etmiş, her giden sinema salonundan salya sümük ağlayarak çıkmıştı. Böylesi bir toplumda, engelli birisinin hayatını anlatan bir film bu kadar tutuluyorsa ve sonunda herkes salya sümük çıkıyorsa; bu işte bir bokluk var diye düşünmüştü. Klasik küçük Emrah modunda bir film olduğunu anlamıştı. Fakat engelliler tarafından da ilgiyle takip edildiğini görünce, kendisi de izlemeye karar vermişti. 20 dakika zor dayanmış kendisini dışarı atmıştı. Ama filmin peşini bırakmamış, yapımcının esinlenmiş olduğu Hint ABD yapımı Black filmi izlemeye karar vermişti. Bu gün de, o iş için biçilmiş kaftan diye düşündü. İlk 20 dakika, senaryonun tam anlamıyla kopya olduğunu fark etti. Bizim uyanık kurgucu tek bir noktasına dokunmadan olduğu gibi almıştı filmi. Sadece mekân ve isimler değişti. Her dakika sinir katsayısı artıyordu. Bu film, gerçek bir biyografiden esinlenilmişti. Fakat anlatmak istediği kişiyi kendi özellikleri dışında anlatıyordu.

Filmde anlatılan yaşam öyküsü: dünyaca ünlü pedagog, insan hakları aktivisti, yazar; Helen Keller'in yaşam öyküsüydü. Fakat Helen Keller'le uzaktan yakından alakası yoktu. Helen Keller: işitme ve görme yetisini çok küçük yaşlarda kaybetmişti. Dört ayrı spor dalında başarıları vardı, dört dilde yazıyordu. Dünyanın ilk pedagogları arasındaydı. Çok iyi bir yazar ve sosyalist bir aktivistti. Filmin son sahnesi çıldırmasına yetti. Bu sahnede, Helen Keller'in hiç kimseyle aşk yaşayamayacağı vurgulanarak, hocasından adeta sevgi dileniyormuş gibi gösterilmişti. "He geri zekâlı diye düşündü, sakatlara kimse bakmaz ve onlar abazanlıktan ölür." Helen Keller'in hayatıyla uzaktan yakından ilişkisi olmayan bir senaryo ortaya çıkarmış, hem bunu, yaşam öyküsünü anlattığı kişinin biyografi kitabına rağmen yapmış, hem de sonunda, böyle bir eziyet

çıkarmış. Google araması bile yapsa, en azından Helen Keller'in evlenmiş olduğunu görebilirdi. Ayrıca engelli birisi rahibe yaşamına mı mahkûm ya da her önüne geleni seçmek zorunda mı? Öfkesi bir türlü dinmek bilmiyordu. Ama elin senaristine ne dersin? Bizim körler bile: "Yok ben körle evlenmem, yok ben az görenle evlenirim, yok benimle evlenmeyi kabul edecek ilk kişiye evet derim." diyen kendine güvensizlerle dolu değil mi? Evlenmeyi hiç düşünmedim, tonlarca sevgilim oldu her zamanda bitiren taraf ben oldum." diye yüksek sesle öfkelerini belirtiyordu. Sonunda, böyle bir günün bile içine etmeyi başardın diyerek kendisine kızarak girdi yatağa. Sabah, yine bir iş günü mutsuzluğuyla isteksizce uyandı. Eli hemen telefona gitti. İnternette gündemi takip etme alışkanlığı. Bu bir hastalığa dönüşmüştü onun için. Fazlaca mutsuz eden bir hastalık. Telefonda ekran okuyucuya akan haberler, her zamanki gibi birbirinden iğrenç. Yıkım, savaş, açlık, ölümler, görevinden atılan akademisyenler, kundaklanan tiyatro salonları. Hiç şaşırtıcı değil sanata saldırmaları diye düşündü. Piyano çalan ellerin tutsak edildiği bir toplum, sanatsal olarak kendi Guernica'sına malzeme çıkarmaktan başka bir şey yaratamaz. Tabii onu yaratma cesaretine sahip bir Picasso bulabilirse.

Evde kahvaltı yapmak gelmedi içinden. Uzun zamandır olduğu gibi, Nazan'la yaparız diye düşündü. Her gün arardı bu kadın, neden aramadı? Nazan'ı aradığında, mutlu olmaya aşırı zorlanmaktan tahriş olmuş bir sesten, Nazan'ın o kütük kocasına döndüğü haberini almıştı. Herakleitos'un "Aynı sulara iki kez yıkanılmaz" sözü, özel anlamda kadınları, genel anlamda bizim toplumu anlatmak için söylenmiş adeta. Şimdi temcit pilavı gibi tekrar başlayacak: "Yaşın geçiyor, bir an önce evlenmelisin." Amaan, sabah sabah onu mu düşüneceğim diyerek evden çıktı.

Bugün, güne nazire yaparcasına can sıkıcı rastlantılar ve olaylar peşini bırakmıyordu. İş yerine gelir gelmez en sevmediği, en gereksiz personel damdan düşer gibi karşısına çıkmıştı. Bu arkadaş, kendi çekiciliğine ters orantılı bir öz güvene sahipti. Önüne gelen kadına asılan kıl herifin birisi. Karşılaşır karşılaşmaz, "Rüyamda bu gün, bastonlu iki kıza karşıdan karşıya geçiriyordum sen aklıma geldin." dedi. "Hala etkisindeyim, güzel kızlardı." diyerek iğrenç gülümsemesini yapıştırmayı ihmal etmedi." Sabah sabah

Freudcu çözümlemelere mi girişeceğim bu salak yüzünden diye düşündü ve eeee” dedi.” Hiç öyle” dedi karşısındaki yılışık herif. Rüya tabirine baktın mı diye sordu. Bu sorudan bile anlam çıkarmaya aday bay gereksiz,” Sen biliyor musun anlamını?” diye sordu. Cevap gecikmedi, tabii ki biliyorum. Rüyanın verdiği mesaj, kadınları meta olarak görmemen. Rüyada, kadın ve baston görmek tehlikelidir. Bastonlar, kadınları meta, engelli kadınları ulaşılması daha kolay bir meta olarak görenlerin, beş vakte kadar kafasında patlayacak köteğe delalet dedi ve bay lüzumsuzu olduğu yerde bırakarak ilerledi.

Günün en berbat haberine gelmişti sıra. Odasına girer girmez, işletmenin mesai saatlerini üç saat uzattığı haberini aldı. Peki itiraz etmediniz mi diye sordu.” Ettik ama bir sonuç çıkmadı diye karşılık geldi.” O arada, işe başlamadan önce ufak bir net gezintisi yapan Ahmet: evet bunlar hak ediyor, biz de mi sakat olsaydık diye mırıldandı. Ahmet’in gereksiz çıkışını anlamadığı için sordu, “Kimler? “Engelliler kadro istiyormuş, biz burada köle gibi çalışalım.” Ahmet’in sözleri bütün cinlerini tepesine getirdi ve avazı çıktığıınca bağırmağa başladı. Senin mesainin uzamasından da mı engelliler sorumlu? Burada sizden eksik ne iş yaptığımı gördünüz? dedi. “Hayır, senin için söylemedim” dese de, bir kere makaralar boşalmıştı. “Siz önce sorunun kaynağına inmeyi öğrenin. Kötü koşullarınıza hayır demeyi öğrenin. Sorunun odağına hayır diyemiyorsanız, öfkenizi yanlış odaklara yöneltmeyin” diyerek odadan çıktı. Herkes: “Doğru söylüyor, işletmeye hayır bizim mesai saatlerimizi uzatamazsın dedik mi?” dediler. İşletmenin kafeteryasında öfkeyle, interneti kurcalarken ilgili haberi gördü. Haberin altına, Ahmet’in yorumlarına benzer yorumlar yazılmıştı. O yorumların hepsine verilen cevaplar da, sorunun muhatabı kimse onunla paylaşın kozlarınızı, başka odaklara yöneltmeyin diyordu. Cevapları yazanların çoğunu rumuzlarından tanımıştı. Başta Ahmet olmak üzere, biraz önceki tartışmaya tanık olanlar yazmışlardı. Biraz sonra, işletmedeki herkes kafeteryaya dolmuştu. Angarya çalışma saatleri geri çekilene kadar iş başı yapmayacaklarını söylediler. Yarım saatlik bir grev sonucu, talepleri kabul edilmişti. Kötü başlayan gün, onun için dünyanın en güzel günlerinden birisine dönüşmüştü. Evet demişti, evet; geç olsa da, zaman alsa da, öğreneceğiz birlik olmayı ve hakkımızı aramayı sonunda mutlak kazanacağız.

Not: Bu öykü, yaşam deneyimlerimizden harmanladığım bir kurgudur ve edebiyatçı isimleri hariç tüm isimler kurgudur. Radyodan kulaklarına akan ezgi, Federico Garcia Lorca'nın "Umarsız Aşka Gazel" şiirinden tarafımca bestelenmiştir ancak henüz radyolara düşmemiştir. Yakın zamanda, Youtube'den dinleyebilirsiniz. :D Bu arada, dergimizin 3. yaşı kutlu olsun.